

national Journal of Urban and Regional Research, 27(1), 110-132.

MILLIGAN, C., & FYFE, N.R. (2005). Preserving space for volunteers: Exploring the links between Voluntary Welfare Organisations, Volunteering and Citizenship. *Urban Studies*, 42, 417-433.

SEGBERS, K. (2011). *De sociaal agogische betekenis van het forensisch welzijnswerk*. Niet-gepubliceerde Masterproef. Gent: Universiteit Gent.

VAN INGEN, E., & KALMIJN, M. (2010). Does voluntary association participation boost social resources? *Social Science Quarterly*, 91(2), 493-511.

VERMEULEN, L. (2007). Vrijwilligerswerk: Diversiteit in meervoud. *Panopticon*, 33, 83-92.

WARBURTON, J., & SMITH, J. (2003). Out of the generosity of your heart: Are we creating active citizens through compulsory volunteer programmes for young people in Australia? *Social Policy and Administration*, 37(7), 772-786.

MAATSCHAPPELIJKE DIENSTVERLENING / SOCIAL WORK (II)

Schuldhulpverlening en de burgerlijke partij in detentie

Anja Boers^a & Bart Claes^b

^a Attaché, FOD Justitie, Directoraat-generaal Justitiehuisen (corresp: anja.boers@just.fgov.be)

^b Wetenschappelijk medewerker, Vakgroep Criminologie, Faculteit Recht en Criminologie, Vrije Universiteit Brussel (corresp: bart.claes@vub.ac.be)

Op 16 november 2011 vond in de gebouwen van FOD Justitie te Brussel de studie- en ontmoetingsdag 'Schuldhulpverlening en burgerlijke partij in het werken met gedetineerden' plaats. Deze studiedag was het resultaat van een samenwerking tussen de FOD Justitie, het Steunpunt Algemeen Welzijnswerk en de vzw Suggnomé. Als gevolg van deze vruchtbare samenwerking over de verschillende velden en disciplines heen bestond het deelnemersveld voornamelijk uit maatschappelijk werkers en psychologen van de psychosociale diensten, justitieassistenten, trajectbegeleiders, beleidsmedewerkers, slachtoffer-daderbemiddelaars en schuldhulpverleners.

Schuldhulpverlening en burgerlijke partij

De keuze voor de thema's van schuldhulpverlening en de burgerlijke partij in het werken met gedetineerden voor deze studiedag is alteminst verwonderlijk. De problematiek van de schuldhulpverlening staat al geruime tijd in de belangstelling van de Vlaamse overheid en welzijnsvoorzieningen. Midden 2011 zette de minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin Vandeuren nog in op de kwaliteitsverbetering van de schuldhulpverlening met het versterken

van de regionale samenwerkingsverbanden voortbouwend op een onderzoeksrapport naar de werking en organisatie voor schuldbemiddeling (OP DE BEECK *et al.*, 2011). Waar deze problematiek van de schuldhulpverlening geplaatst kan worden binnen het algemeen welzijnswerk en het (lokaal) sociaal beleid, kreeg zij in 2011 ook de nodige aandacht vanuit een geheel andere hoek. Het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum (WODC) van het Ministerie van Veiligheid en Justitie van Nederland publiceerde het onderzoek naar de schuldenproblematiek als risicofactor voor (de ontwikkeling van) crimineel gedrag bij jeugdigen (HOEVE *et al.*, 2011). De onderzoekers concluderen dat er een verband is tussen het hebben van schulden en crimineel gedrag. Zowel adolescenten als jongvolwassenen die meer of hogere schulden hebben, vertonen gemiddeld meer crimineel gedrag. Het blijft echter onduidelijk of de schuldenproblematiek voortvloeit uit de bekende risicofactoren voor crimineel gedrag. De onderzoekers komen wel tot de conclusie dat het voor jongeren die problemen hebben met schulden en in aanraking komen met justitie moeilijker is om te stoppen met een criminele carrière.

Het tweede thema van deze studiedag, de burgerlijke partij, kan vergelijkbaar met de problematiek van de schuldhulpverlening met gedetineerden vanuit verscheiden perspectieven gezien worden. Vanaf midden de jaren '90 heeft dit thema een nadrukkelijke plaats gekregen binnen de detentiecontext, niet in het minst voortgestuwd door de initiatieven binnen het concept van de herstelgerichte detentie. Met de wijzigende wetgevende kaders van de voorwaardelijke invrijheidstelling en deze van de interne

en externe rechtspositie van gedetineerden is het werken rond de burgerlijke partij niet meer weg te denken uit de detentiecontext. Vanuit verschillende invalshoeken kan het werken met gedetineerden hieromtrent gekaderd worden. Aspecten van de burgerlijke partij kunnen enerzijds worden geplaatst binnen een meer repressief, pedagogisch, responsabiliserend, beheersings- en moraliseringsdiscours. Anderzijds kan de nadruk ook gelegd worden bij een meer emancipatorische, participatieve en inclusieve benadering van het werken met gedetineerden rond de burgerlijke partij. Net deze diversiteit aan invalshoeken en betekeniserleningen ten aanzien van het thema van de burgerlijke partij, alsook voor de schuldhulpverlening, maakten deze studiedag tot een verrijkend geheel.

De organisatoren van de studiedag slaagden erin om deze verscheidenheid aan perspectieven in het kijken naar beide thema's ook organisatorisch te vertalen naar een ruim aanbod van acht workshops. Aandacht was er voor de perspectieven van slachtoffers en gedetineerden. Aspecten van het herstellfonds en het schadefonds aan slachtoffer van opzettelijke gewelddaden en aan occasionele redders werden afgewisseld met thema's over de meer juridische aspecten van de burgerlijke partij, penale boeten en gerechtskosten. Reflecties vanuit de strafuitvoeringsrechtbank over schuldhulpverlening en de burgerlijke partij in het werken met gedetineerden ontbraken niet. Discussiepunten als schuldontkenning, schuldminimalisering, schulderkenning en het betalen van de burgerlijke partij werden vanuit de invalshoeken van slachtoffers en gedetineerden onder het licht gehouden. Het samengaan van deze diversiteit aan invalshoeken die zich weerspiegelde in de acht workshops en de verscheidenheid aan deelnemers van deze studiedag creëerden een voedingsbodemp voor een amalgaam aan interessante reflecties en discussiepunten. Het weergeven van al deze beschouwingen zou ons te ver leiden in deze korte bijdrage. Eerder richten we ons op een overkoepelende bespiegeling die over de verschillende workshops heen aan de oppervlakte kwam. De steeds terugkerende vaststelling was dat het werken rond schuldhulpverlening of de burgerlijke partij in de detentiecontext zowel kansen als hinderpalen kan genereren voor slachtoffers en

gedetineerden. We doen dit aan de hand van twee voorbeelden uitgewerkt en bediscussieerd in workshops, de commissie voor Financiële Hulp aan Slachtoffers van Opzettelijke Gewelddaden en de strafuitvoeringsrechtbank.

Kansen en hinderpalen, twee voorbeelden

De commissie voor Financiële Hulp aan Slachtoffers van Opzettelijke Gewelddaden is een multidisciplinair administratief rechtscollege dat oordeelt of de voorwaarden om van financiële hulp te genieten vervuld zijn en beslist over de toekenning en de omvang van deze hulp. De financiële hulp geeft erkenning aan het slachtoffer en komt tegemoet aan het recht op herstel van de geleden schade. Voor de gedetineerde betekent deze tussenkomst eveneens een kans. In de workshop werd benadrukt dat gedetineerden geen intresten dienen te vergoeden aan de commissie op het door hen vergoede bedrag aan het slachtoffer. Echter, zo bleek uit de aangetoonde reflecties, gaan bij de tussenkomsten van de commissie ook hinderpalen gepaard voor zowel slachtoffers als gedetineerden. Zo kan de commissie niet ten aanzien van elk slachtoffer financieel tegemoetkomen. De vraag werd geponeerd naar de rechtvaardigingsgronden van de wetgever om bepaalde slachtoffercategorieën uit te sluiten. En omgekeerd, waarom kunnen bepaalde dadercategorieën genieten van de voordelen van het schadefonds en anderen niet, terwijl de meerderheid onder hen een bijdrage betaalt? Ook ten aanzien van de gedetineerden werden enkele hinderpalen in deze workshop opgetekend. Zo heeft de werking van de commissie voor de overgrote meerderheid van Vlaamse gedetineerden een bijkomende schuld tot gevolg. Elke persoon veroordeeld tot een criminele of correctionele hoofdstraf moet een bijdrage betalen aan dit schadefonds. Vanuit juridisch oogpunt is deze bijdrage geen straf, waardoor kwijtschelding of genade niet mogelijk is. Voor deze gedetineerden betekent het een bijkomende betaling, aanvullend op de betaling van de burgerlijke partij en overige betalingen (zoals penale boetes, gerechtskosten, etc.). Voor de gedetineerden bij wie de commissie is tussengekomen, wordt de beperkte overzichtelijkheid van de totale schuldenproblematiek naar voren geschoven als

hinderpaal. Dit is enerzijds het gevolg van het samenspel van financiële hulp, schadevergoeding en andere betalingen. Ter illustratie geven we één van de mogelijkheden. Indien het bedrag van de toegekende hulp lager is dan de burgerlijke partijstelling dient het slachtoffer zich tot de gedetineerde te richten om het verschil op te eisen. Het slachtoffer en de Staat komen beiden als schuldeiser tegenover de gedetineerde te staan voor verschillende bedragen, met of zonder intresten. Anderzijds wordt de overzichtelijkheid van de totale schuldenproblematiek van de gedetineerde bemoeilijkt door de wijze waarop de gedetineerde hieromtrent geïnformeerd wordt. Indien de commissie financiële hulp toekent aan het slachtoffer is zij niet gemachtigd de gedetineerde hiervan te verwittigen. De kennisgeving gebeurt door de FOD Financiën op het moment dat deze de gedetineerde tot betaling aanspreekt. Uit de reflecties in deze workshop blijkt dat dit zeker bij gedetineerden enige tijd kan duren. Gedurende deze periode beschikt de gedetineerde niet over de nodige informatie aangaande de gewijzigde situatie van zijn schuldeiser(s). Ook in relatie met de strafuitvoeringsrechtbank werd in één van de workshops geduid dat het werken rond schuldhulpverlening of de burgerlijke partij in de detentiecontext zowel kansen als hinderpalen kan voortbrengen voor slachtoffers en gedetineerden. Vanuit de Gentse strafuitvoeringsrechtbank wordt aangereikt dat zij veel belang hechten aan de initiatieven van de gedetineerde ten aanzien van het betalen van de burgerlijke partij. De strafuitvoeringsrechtbank biedt de gedetineerde de mogelijkheid om de schade gespreid te vergoeden en komt tegemoet aan het materieel en symbolisch herstel van de schade voor het slachtoffer. Naast deze kansen brengt de aandacht vanuit de strafuitvoeringsrechtbank voor het betalen van de burgerlijke partij ook enkele hinderpalen voor slachtoffer en gedetineerde met zich mee. Zo bleek uit de aangebrachte bedenkingen dat de nadruk op de burgerlijke partijstelling een verenging van het slachtofferschap tot gevolg zou kunnen hebben. Ten aanzien van gedetineerden werd vanuit de deelnemers de vraag geopperd naar het belang dat de strafuitvoeringsrechtbank hecht aan het betalen van de burgerlijke partij bij het invul-

ling geven aan de wettelijke tegenindicatie 'houding ten aanzien van het slachtoffer'. Op die manier zou de beleving bij gedetineerden kunnen ontstaan zijn herstel ten aanzien van het slachtoffer te kunnen of moeten afkopen. In de ogen van gedetineerden zouden de vragen, de verwachtingen en het beeld van het slachtoffer herleid kunnen worden tot het aspect van het vergoeden van de burgerlijke partij. De nadruk op de financiële vergoeding aan het slachtoffer kan ook gezien worden als een hinderpaal in relatie met de gehele schuldenproblematiek van de gedetineerde. Zoals al aangestipt vanuit de schoot van de Vlaamse herstelconsulenten heeft het vergoeden van de burgerlijke partij een plaats in een benadering die rekening houdt met de gehele schuldenproblematiek van de gedetineerde (WERKGROEP BURGERLIJKE PARTIJ VAN DE NEDERLANDSTALIGE HERSTELCONSULENTEN, 2005). Zo komen we opnieuw bij het gezamenlijk initiatief van deze studiedag over de grenzen van verschillende disciplines en velden heen. De keuze voor het samenbrengen van beide thema's van schuldhulpverlening en de burgerlijke partij in het werken met gedetineerden voor deze studiedag is helemaal niet op toeval berust, noch verwonderlijk en duidelijk van meerwaarde geweest.

Referenties

- HOEVE, M., JURRIUS, K., ZOUWEN, VAN DER M., VERGEER, M., VOOGT, M. & STAMS, G.J. (2011). *In de schuld, in de fout? Schuldenproblematiek en crimineel gedrag bij adolescenten en jongvolwassenen*. Amsterdam: Kohnstamm Instituut.
- OP DE BEECK, S., BRODALA, J. & STORMS, B. (2011). *Onderzoek naar de werking en de organisatie van erkende instellingen voor schuldbemiddeling met het oog op een mogelijke subsidiëring en stimulering van kwaliteit*. Geel: Katholieke Hogeschool Kempen.
- WERKGROEP BURGERLIJKE PARTIJ VAN DE NEDERLANDSTALIGE HERSTELCONSULENTEN (2005) De burgerlijke partij in een herstelgerichte gevangenis, *Fatik*, 23(105), 11-14.